

ФІЛОСОФІЯ КУЛЬТУРИ, ФІЛОСОФІЯ РЕЛІГІЇ

УДК 171

DOI:10.31651/2076-5894-2019-1-48-55

МУЛЯРЧУК Євген Іванович,
кандидат філософських наук,
старший науковий співробітник
Інституту філософії ім. Г. С. Сковороди
НАН України,
e-mail: muliarchuk.yevhen@gmail.com

ДОБРО І БЛАГО: МОРАЛЬНІ КОЛІЗІЇ БУТТЯ ЛЮДИНИ У ПОКЛИКАННІ

У статті розглянуто природу конфлікту моральних уявлень у здійсненні покликання людини. Показано, що його сутність полягає в тому, що покликання орієнтоване на поняття блага та істини буття людини, у той час як суспільна мораль орієнтована на уявлення про понадособистісне благо та поняття добра. Метою є аналіз знаходження етичних підстав для розв'язання ціннісних конфліктів у реалізації покликання людини. Дослідження спирається на теоретичні підходи етики Аристотеля, Е. Левінаса, сучасні розвідки А. Баумейстера, С. Бистрицького, В. Малахова та ін. В результаті дослідження встановлено важливість етичної оцінки та побудови етичної ієрархії уявлень про блага людини, орієнтуючись на понадособистісну ідею добра. Автор спирається на аристотелівське розуміння блага і доводить, що покликання людини не може бути орієнтованим на зло. Сутність моральної проблеми людини у визначенні того, що є добром і вищим благом у її житті. Розглянуто етичну різницю таких спонукань як потяг і поклик. Новизною дослідження є розкриття сутнісного спрямування покликання до добра як вищого блага людини, показана етична універсалізація сенсу покликання, яку здійснює кожна людина, що керується цим поняттям. Зроблено висновок, що у покликанні метою є благо, яке втілює добро. Лише ті бажання і схильності людини, які підпорядковуються меті понадособистісного блага та служіння добру, стають чинниками її покликання.

Ключові слова: покликання, поклик, потяг, благо, добро, мораль, справедливість, трансценденція.

Постановка проблеми. Моральні уявлення можуть суперечливо перетинатися у реалізації покликання людини як у власній її самооцінці, так і в співіснуванні з іншими людьми. Суть проблеми в теоретичному аспекті полягає в тому, що стикаються різні «шкали» оцінки мети і цінностей людей. Це суперечність морального добра та множинності благ у житті людини в їх індивідуальному і суспільному розумінні. Цю дилему добра і блага у покликанні людини та спосіб її вирішення ми й маємо на меті розглянути детальніше.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема покликання введена в широкий контекст наукового вивчення з початку ХХ ст. М. Вебером [1; 2]. Філософський підхід до аналізу покликання як феномену людського буття засновується на ідеях таких видатних мислителів, як, зокрема, С. К'єркегор та М. Гайдеггер. В етичному контексті тема покликання визначальним чином осмислюється на основі праць Е. Левінаса [3; 4]. В сучасній українській філософії значний внесок в дослідження творчості Левінаса в етичному напрямку та у зв'язку з ідеєю покликання зробили В. Малахов, Л. Карачевцева та інші. Зв'язок понять буття і блага, блага й добра у важливих для теми покликання аспектах розкрито у працях Ч. Тейлора, А. Баумейстера [5]. З останніх досліджень етики Левінаса ми спираємося на монографію К. Джолдерсми «Левінасова етика для освітніх практик» [6]. Етичні аспекти теми покликання досліджені сучасними авторами різних країн, зокрема Д. Бігхемом, С. Смітом, М. Теневою, К. Шутовою, В. Малаховим та ін. [7; 8] Важливий для розуміння поставленої проблеми гносеологічний аспект суб'єктивної правди та екзистенційної істини досліджено Є. Бистрицьким [9].

Метою даної статті є аналіз контroversійних уявлень про моральні обов'язки та цінності в реалізації покликання людини та знаходження етичних підстав для розв'язання

цих конфліктів.

Виклад основного матеріалу. Нерідко ми чуємо судження, наприклад, про зраду людиною її покликання. І тоді виникає запитання, перед ким вона завинила? Чи можемо ми, покинувши своє покликання, зрадити цим іншій людині, спільноті, інтересам країни, або ж зраджуємо лише самих себе? Напевно перш за все ми зраджуємо мету свого буття – уявлення про сенс існування, про місце у спільноті, про виконання Божих повелінь. Ми втрачаємо щось від власної гідності і людської подоби, і це відчуття передається поняттям сорому. Соромно, оскільки ми немов дивимося на себе збоку, як на людину, якій не годиться бути безвідповідальною, нерішучою, непослідовною, відмовлятися від нею обраного, не триматися того, що їй заповідано.

Проте наша відмова служити своїй меті, почутому в собі або й підтверженому іншими покликанням не втраять своєї повноти ні буття в цілому, ані ідеали істини, добра й краси. Інша людина, спільнота, Бог існують без нашої відданості їм. Нехтуючи покликанням, ми втрачаємо не інших, але благо, якого не досягли у власному бутті. Відступництвом від покликання ми знецінюємо себе, якими могли б бути і не стали. Це переживання екзистенційної неповноти. Йому відповідне поняття совісті, яка кличе до автентичного буття, до його істини. Тут доречний приклад притчі Христа про таланти, які одні люди примножили, інший же закопав у землю. Той останній чоловік не порушив моралі, навпаки, зберіг те, що йому не належало. Але він змарнував Богом дану можливість примножити благо. Не зробивши зла, така людина грішить перед даром буття.

Покликання зобов'язує нас перед буттям, а тому й перед тим, тими, кого ми вважаємо його джерелом. Ми маємо цей обов'язок перед Богом, визнаючи його своїм творцем, або ж перед родиною, своїм родом, які дали нам життя у сподіванні, що ми проживемо його немарно. Суспільство, як таке, що не породжує наше буття у світі, не вимагає й підтверджень нашого покликання, свідчень про здійснення нами особистісного сенсу буття. Іноді навіть прикро, коли наше чуття та розуміння покликання не має значення для інших людей. Натомість, спільноту хвилює наше ставлення до неї, виконання нами обов'язків, дотримання норм поведінки. Дійсно, нереалізоване покликання людини не шкодить іншим. Навпаки, людина іноді чинить морально, коли відмовляється від власних уподобань, навіть від улюбленої справи, обираючи благо інших як вище, ніж її особисте. Від неї саме цього й очікують, коли йдеться, скажімо, про добробут родини, про захист країни.

Метою покликання є благо. Мораль орієнтована на ідею добра. У певному сенсі добро переважає особисту мету буття людини й багатовимірність її благ, воно безумовне. Тому покликання людини підлягає етичній оцінці. Особистість має зважити те, чим бажає займатися, поставивши на інші шальки терезів свій моральний обов'язок. Вибір того, чим пожертвувати заради покликання і чи жертвувати самим покликанням, здійснюється за критерієм важливішого блага, але не більшого добра. Блага конечні, їх досягають, можливо вибудувати їх ієрархію. Мораль не існує у вимірі конечності. Добро неможливо виміряти, розподілити на більше і менше. Тому моральні сумніви бувають важкими, а сама мораль – суворою. Вона накладає зовнішні обмеження, іноді завдає страждань особистості, вимагаючи жертв її буттєвими можливостями. І не буває покликання безтурботного в моральному сенсі. Покликання тішить, сповнює радістю, але його свобода нелегка.

Настанова робити добро більш універсальна, ніж цінність буття собою. Проте опанувати свої бажання, скерувати схильності, побороти лінь неможливо заради абстрактної моральної ідеї або загального уявлення про добро. Ми маємо відповідати на питання, що є добром у нашому житті. Здійснюючи покликання, ми пов'язуємо свою мету, розуміння блага нашого буття з уявленням про добро, яке знаходиться понад покликанням. Благо є етичною категорією, коли його розуміння утримується в обрядах добра. Особисте розуміння блага у покликанні людини нерідко виводить поза наявну у суспільстві мораль, але не поза етику. Благо людини не має обернутися злом для інших – це імператив покликання. Тому етична рефлексія, оцінка суспільної користі від власної діяльності потрібні кожному для того, щоб

вважати своє заняття покликанням. Покликання має служити вищому, ніж особисте благо, а тому й добру, інакше заняття людини є лише хобі, захопленням.

Звісно, не існує об'єктивних критеріїв моральної гідності покликання. У розумінні цього людина спирається спершу на власне чуття буттєвої істини та на довіру думці інших людей. Скільки «інших» достатньо для визнання покликання та яка межа його очікування, залежить від самої особистості. Яким мало бути розуміння себе й утвердження на своєму шляху тих, чий геній визнали лише по смерті? Напевно є ця внутрішня істина і своя трансценденція в бажанні бути у покликанні, яке робить людину незалежною від оточення і не самозакоханою водночас. Можливо не бути сприйнятим середовищем у своєму покликанні, але наближати до реальності певну ідею, яка має стосунок до блага інших попри їхнє очевидне нерозуміння цього. Має бути внутрішня необхідність робити те, що служить більшому, ніж ти сам, іншим людям та ідеалам. Однак вона не виникає нізвідки, принаймні моральне виховання та освіта формують це у людині.

Покликання людини – це її спосіб творити добро, використовуючи ті можливості, які дані їй у кінцевому існуванні. Добро безумовне за своїм сенсом, за інтенцією, попри відносні та недосконалі уявлення людей про нього. Добро нас осяює. Воно є і має бути ідеалом, якому ми завжди не до кінця відповідаємо. Неможливо самому і ось вже стати добрим. У покликанні метою є благо, яке втілює добро. Благо цільове, воно має досягатися. Проте прагнення блага не завжди приносить плоди добра і не кожне суб'єктивне благо виявляється добром.

Зло протилежне добру, та чи завжди протилежне благу? Чи не може бути ситуації, коли людина йдучи за благом покликання чинить незаперечне зло? В класичному тлумаченні античної філософії це може бути лише наслідком помилки – невірною розуміння. Аристотель, з іменем якого пов'язана поява етики чеснот та блага, розглядаючи у «Метафізиці» першопричини буття, писав, що «благо є метою всякого виникнення і руху» [10, с. 70], а у «Великій етиці» наголошував на тому, що «у будь-якої науки та вміння існує певна мета і цією метою завжди є деяке благо; ні одна наука, ні одне вміння не існують заради зла» [11, с. 297]. Отже, Стагірит протиставляв благо та зло. Він мав на увазі не лише суб'єктивну мотивацію (те, чого бажає людина не є злом для неї), але й пояснював, зокрема у «Нікомаховій етиці», що благо народу та держави в етичному сенсі завжди перевищує індивідуальне його розуміння: «Бажане, звісно, й [благо] однієї людини, але прекрасніше і божественніше благо народу і держави» [12, с. 55].

Коли продовжити таке міркування поза полісний світ античності, бачимо також, що уявлення про суспільне благо людей можуть бути помилковими. Конфлікти спільнот, війни, у яких залучені люди з їх можливим відчуттям покликання до цього, зрештою, розв'язуються через вихід на більш універсальний обрій думки про благо, хоча в гіршому випадку – на користь домінування одного із часткових уявлень сторони переможця, яке заступає інші можливості. Але завжди залишається можливість запитання про те, що є більшим благом, наприклад, політичний успіх спільноти, суспільний порядок та безпека чи виконання релігійної заповіді й етичної настанови проти убивства? І тут ми безумовно виходимо поза межі міркування в обрях однієї держави до загальнолюдської моралі. Політика миру, скасування смертної кари, практики стримування агресії, що діють, наприклад, у країнах розвиненої демократії вказують на вибір універсального блага, зафіксованого у понятті прав людини тощо.

Однак, на наш погляд, проблема співвідношення блага та зла однозначно не вирішується. Принаймні, християнська теодицея мала підпорядкувати зло благу, а не добру, інакше вона була б непослідовною. Напевно те благо, яке вміщує у себе зло, є все ж частковим, стосується кінцевого світу, певної ситуації тощо. В рамках такого розуміння можливо сприйняти й контрверсійні уявлення, як наприклад таке: хоч вбивство і не є добром, але воно буває виправдане потребою захисту, адже життя мирних людей є більшим благом, ніж зло від покарання на смерть злочинця, або ж життя мешканців держави цінніше, ніж життя загарбників, напад яких відбивають. Вбивство – завжди зло, але часто вбивають

заради життя. Зрештою, як ми знаємо, бачимо, і за що навіть платимо, люди жертвують життям інших істот заради власного харчування. Життя – це благо, але воно не завжди й не лише є добром.

Про виправдання насильства і навіть убивства заради блага, яке полягає у запобіганні поширенню зла, не має потреби наводити багато додаткових аргументів. Згадаємо ще Лютера, який ствердно відповідаючи на питання, чи наслідують воїни царство небесне, писав: «Меч встановлено Богом для покарання злих» [13, с. 185]. У боротьбі зі злом саме й полягає покликання влади та воїнства. Так природний потяг окремих людей до ризику, боротьби та агресії використовується у їхньому покликанні – бути політиками, йти до війська тощо. Проте у покликанні важливо розуміти, що є його спонуканням. У покликанні війна – це не вбивати, а захищати, перемагати зло. Іноді важко розрізнити потяг до чогось і поклик, якщо не вводити онтологічні виміри вищого і нижчого, ніж людське буття, понадособистісного, особистісного та доособового. І потяг і поклик переживаються як внутрішні. Але з першим особистість живе, іноді борючись у собі, а друге є трансцендуючим до понадособистісного. Якщо потяг є фактичним, то поклик ніколи не є фактом. Це феномен іншого. Потяг наполягає на втіленні, вимагає йому підкоритися, а поклик нас викликає і підносить понад само-буттям. Потяги ми повинні вміти вгамовувати, тобто володіти собою, а до поклику маємо дослухатися.

В інтерпретації покликання на основі левінасового розуміння блага як турботи про іншого, яку подає у своїй книзі Джолдерсма, йдеться про те, що поклик, як виявлення трансцендентного, ми не можемо контролювати, знати коли він прийде, «приручити» його. І він «не дає сам у собі чіткого уявлення про те, що саме робити і кому ми зобов'язані», тобто його вимога немає міри виконання, межі достатності, вказівки на «адекватну відповідь». «Завжди існує незбіг між відчутим покликом і вмотивованою відповіддю», оскільки відповідь є обміркованою, набуває своєї форми в культурі, «тоді як поклик приходиться ззовні, з часу незапам'ятного», і «постійно відлунює, запитуючи нових відповідей» [6, р. 15, 16]. Але це ж означає, що відповідь на поклик, на відміну від реакції на потяг, не має бути негайною. Поклик потребує дослухання і розуміння. Сприймаючи його, ми маємо час, адже він уже відбувся і є відставання, затримка нашої відповіді, а тому існує можливість його слухати. Все наше життя є такою відповіддю.

Лише ті бажання і схильності людини, які підпорядковуються меті понадособистісного блага й служіння добру, стають чинниками покликання. З об'єктивного погляду, те явище, коли деструктивні схильності або, іншими словами, потяги окремих людей ставляться на службу суспільству (хтось же, наприклад, мав працювати міським катом у середньовічній системі правочину), термінологічно точніше називати суспільним призначенням, функцією, а не покликанням. Тим паче не звуться покликанням злодіяння, навіть коли їх хтось пояснить як такі, що сталися з допущення чи з волі Божої. Для реалізації деяких природних потягів людей у суспільстві відводиться призначене місце й час, і навіть йдеться про етичну толерантність до збереження певних сфер приватного життя. Але все те, що не підіймає людину понад її природним станом, покликанням не визнається, як би іноді корисно це не застосовувалося. Покликання саме підносить, надихає до вищого, ніж лише особисте благо, творить, а не руйнує. Для його здійснення завжди є місце і час. Воно спрямовує особистість набувати якостей понад її природними обдаруваннями, можливостями та схильностями, будувати себе, зважаючи на певний ідеал людини, на суспільні або релігійні вимоги, на відповідність її дій ідеї добра.

Безперечно, життя за покликанням не є з усіх боків добрим – далеко не завжди матеріально забезпеченим, визнаним й оціненим. Покликання має на меті добро, а не добробут. Чиясь діяльність, яка суб'єктивно сприймається за покликання, комусь може видаватися безглуздою, марнотною і безвідповідальною. Але коли вона не несе очевидного зла іншим людям, не варто поспішати з її засудженням. Ми не можемо досягнути істину відкритого людині. Лише спроби виправдання зла покликанням, мають вважатися за

умисний обман або самообман. Девіантні за формою поведінки, деструктивні за пристрастю та руйнівні для суспільства дії особи не будуть названі покликанням, навіть коли їх носій твердить, що має поклик до чогось, робить це не для себе, служить певній ідеї. Можливо, комусь довелося опинитися не в тому часі та суспільстві, де його покликання визнають, але це більше виключення, ніж правило. Принаймні для самоперевірки існує той критерій, який дає етика Левінаса: поклик не має суто індивідуального егоїстичного спрямування. Поклик, коли він етичний, чують перед лицем Іншого тут і тепер, не в абстрактному вимірі минулого або майбутнього.

Покликання морально нелегке не лише через можливі особисті переживання людини, внутрішню боротьбу її мотивів, або її конфлікти з оточенням. Коли про покликання людини виносять судження в історичному контексті, виявляються приклади в етичному сенсі ще більш неоднозначні. Така доля правителів та інших відомих постатей, чий дії виправдовують служінням суспільству або промислу Божому. Хто з вірян, наприклад, скаже, що князь Володимир не був покликаний хрестити Русь? А робив він це жорстоко. Але, можливо, на думку інших людей – це була просто політична дія. А чи не почуваються покликаними, наприклад, нинішні володарі, їхні сателіти та солдати, яким видається, що вони служать захисту політичних інтересів своїх країн як благу? Постає очевидне питання, що є вищим благом? Християнізація Руси виправдовується трансцендентним аргументом понадсвітового блага. Ніщо людське не мало їй завадити. А от коли мораль завойовника має за вище благо лише інтереси імперії, можлива інша трансценденція, отже, є місце для етичного сумніву.

Сучасна етика не ставить релігійне благо найвищим серед усіх можливих. Ми існуємо у світі рівних прав на віру і невіру. Щоб не припускати зла як засобу, тобто часткового зла, заради в цілому доброї мети людини, етика оперує, наприклад, поняттям справедливості. Справедливість іноді вимагає застосування сили. Насильницька дія оцінюється залежно від її мети. Найвищою метою є в сучасному світі сама людина – її розвиток та непорушні права. Тому, з етичного погляду, зло, заподіяне конкретним людям і спільнотам, таке що підриває можливості їх буття, не вважається прийнятним і виправданим ні з релігійних, ні з політичних, ані з економічних чи інших міркувань.

Розглянуті приклади показують, відносність ідеї блага в обґрунтуванні мети покликання людини. Немає єдиного для всіх людей та на всі часи універсального, вищого блага. Іноді, і часто, зло виправдане як засіб, і його допущення не похитне чуття і розуміння істинності покликання когось із людей. Але благо й саме покликання не є останнім аргументом в оцінці людських дій. Етична позиція та етичне судження про добро у покликанні людини завжди потрібні. Поняття блага лише за обсягом ширше поняття добра і відповідно поступається йому в глибині змісту. Останнє, тобто добро, стає вирішальним критерієм оцінки мотивів діяльності людини.

Етична рефлексія є необхідною і ніколи не має бути завершеною. Націленість покликання на благо, а не на добро, означає що такий спосіб самовизначення людини є вразливим з етичного погляду. Конфлікт добра і блага має вирішуватися на користь першого з них. Коли благо однієї спільноти конфліктує з тим, що вважається благом іншими спільнотами, або те, що вважається за благо особистістю, не вписується в концепцію загальнолюдських цінностей, в такому разі здійснення покликання особистістю чи спільнотою підпадає під вимогу ширшого соціально-культурного дискурсу й етичного виправдання. Універсальність моральних та правових норм є підставою для судження про хибність індивідуального уявлення про благо, і отже про можливо помилкове розуміння покликання. Звісно, з етичного погляду потрібна також і критика суспільної моралі та ідеологій, викривлень моральної свідомості окремих особистостей.

Як ми вже відзначали, у кожному покликанні є шанс знайти дієвий спосіб творення добра у світі. Лише відсутність мети досягнення блага, яке завжди має інтенцію виявлятися понадособистісним, ставить діяльність людини поза мораллю і поза покликанням водночас. Проте важко уявити собі людину, яка б не переслідувала хоч якесь благо. Тому «чисте зло» навіть теоретично знаходиться поза конфліктом уявлень про добро і благо. Таку мотивацію

неможливо виявити емпірично або, скажімо так, об'єктивно. Поза науковою мовою її називають «одержимістю». Зло гнітить, тоді як покликання дає крила. Ідея покликання передбачає висоту, його добро і благо в певному сенсі існує до і понад особистості. Це висота, до якої ми дотягуємося, намагаючись піднятися над тим, що нам природно дано.

Зрештою, поняття покликання виконує моральну функцію у суспільстві, і так ним фактично користуються. У ньому переважно кристалізується схвалення самореалізації особистості в суспільно-корисній діяльності, цінності її результатів (іноді не відразу очевидній), відповідності мети релігійним ідеалам тощо. Таким чином, покликання зазвичай застережене від того, щоб бути морально хибним. Момент центрованості людини на собі або її егоїзму спростовується аргументом про те, що покликання спрямовує людину реалізувати те краще, що вона може і так буде максимально корисною для суспільства. Суперечності покликання з мораллю переважно постають відносно поглядів на його розуміння у непосредному оточенні людини, серед членів її родини та спільноти. Попри те, у суспільстві узгоджуються різні покликання людей. Оскільки йдеться про особистісний світ, про мотивацію, та своя істина і благо, яку людина для себе визначила, зачіпає й спонукає більше її саму, ніж інших. Тому той, хто має досвід покликання, вірить, що несе у світ добро і в такій вірі на зло не спроможний.

Висновки. Покликання людини націлене на благо – на те осмислене життя, де задоволення її бажань, реалізація індивідуальних інтересів зустрічається із справедливістю, коли право на особистий розвиток стає виправданим тою справою, яку людина робить не лише для себе, але й для спільноти. Як спосіб людського буття ми розуміємо покликання онтологічно. Водночас, це поняття етики, яка виконує критичну функцію і стосовно особистого покликання, і щодо моралі спільнот, і відносно індивідуального чи колективного розуміння блага. Етика дає важливі запобіжники від абсолютизації покликання особистості.

Доступні людині добро і зло, та її відповідальність за власні дії виявляються у площині ширшій від вибору шляху її самореалізації. Індивідуальне розуміння покликання може хибити, може змінюватися, як і ті виклики та призначення, з якими доводиться стикатися у житті, як і власні переживання потяги й прагнення людини, що підвладні часу й перебігу фаз її життя. Можливо залишитися зі своїм розумінням покликання в минулому, коли воно вже не відповідає ні на що та нікому в світі, коли лише пам'ять та уява людини утримують його вимір та мету. Можливо до кінця вірити в істинність свого вибору, не зважаючи на самотність та непорозуміння з іншими. Лише нечуйність особистості до потреб людей, які поряд, сліпота моральна та замкненість на собі ставлять її покликання під сумнів, адже є ознаками безвідповідальності. Покликання виявляє здатність чути і відкритість людини до того добра, яке переважає її буття, служіння якому не обмежується її очікуваннями на взаємність, на суспільне визнання та відповідність її дій уявленням актуального для неї часу. І в цьому спрямуванні до добра виявлене спонукування людини йти за більшим, ніж її особисте благо. Тому розуміння добра, етична рефлексія людини має бути критерієм оцінки завжди індивідуального досягнутого блага її покликання.

Список використаної літератури:

1. Вебер М. Избранные произведения / М. Вебер. – М.: Прогресс, 1990. – 808 с.
2. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму / М. Вебер; перекл. з німецької О. Погорілого. – К.: Основи, 1994. – 261 с.
3. Левинас Э. Избранное. Тотальность и бесконечное / Э. Левинас. – М.; СПб: Университетская книга, 2000. – 415 с.
4. Эмманюэль Левинас: Путь к Другому. Сборник статей и переводов, посвященный 100-летию со дня рождения Э. Левинаса. – СПб.: Издательство СПбГУ, 2006. – 236 с.
5. Баумейстер А. Буття і благо / А. Баумейстер. – Вінниця: Т. П. Барановська, 2014. – 418 с.
6. Joldersma C. A. Levinasian Ethics for Education's Commonplaces: Between Calling and Inspiration / C. A. Joldersma. – N.Y.: Palgrave MacMillan, 2014. – 126 p.
7. Bigham J. T., Smith S. J. Called to Teach: Interpreting the Phenomenon of Calling as a Motivating Factor / J. T. Bigham, S. J. Smith // *Life@School*. – 2008. – Vol. 7, number 1, Fall issue. – P. 9-12.

8. Малахов В. А. Право бути собою / В. А. Малахов. – К.: Дух і Літера, 2008. – 336 с.
9. Бистрицький Є. Екзистенційна істина і постправа / Є. Бистрицький // Філософська думка. – 2018. – № 5. – С. 54-71.
10. Аристотель. Метафизика // Аристотель. Сочинения: В 4-х т. – Т.1. – М.: Мысль, 1976. – 550 с.
11. Аристотель. Большая этика // Аристотель. Сочинения: В 4-х т. – Т.4. – М.: Мысль, 1983. – С. 295-374.
12. Аристотель. Никомахова этика // Аристотель. Сочинения: В 4-х т. – Т.4. – М.: Мысль, 1983. – С. 53-294.
13. Лютер М. Время молчания прошло: Избранные произведения 1520-1526 гг. / М. Лютер; пер с нем., ист. очерк, комментарии Ю. А. Голубкина. – 2-е изд. – Х.: Око, 1994. – 352 с.

References:

1. Weber, M. (1990). *Selected works*. Moscow: Progress (in Russ.)
2. Weber, M. (1994). *The Protestant Ethics and the Spirit of Capitalism*. Kyiv: Osnovy (in Ukr.)
3. Levinas, E. (2000). *Selected works. Totality and Infinity*. Moscow; SPb.: University's Book (in Russ.)
4. Emmanuel Levinas: *The way to the Other. Selection of articles and translations, devoted to 100-anniversary of E. Levinas* (2006). SPb.: Publishing of SPbSU (in Russ.)
5. Baumeister, A. (2014). *Being and Good*. Vinnytsia: T. P. Baranovska (in Ukr.)
6. Joldersma, C. (2014). *A Levinasian Ethics for Education's Commonplaces: Between Calling and Inspiration*. N. Y.: Palgrave MacMillan
7. Bigham, J. T., Smith, S. J. (2008). Called to Teach: Interpreting the Phenomenon of Calling as a Motivating Factor. *Life@School*, 7, 1, Fall issue, 9-12. *Faculty Publications and Presentations. Paper 99*.
8. Malakhov, V. A. (2008). *The right to be yourself*. Kyiv: Dukh i Litera (in Ukr.)
9. Bystrytsky, Ye. (2018). Existential truth and post-truth. *Philosophical thought*, 5, 54-71 (in Ukr.)
10. Aristotle (1976). *Metaphysics. Works, 1*. Moscow: Thought (in Russ.)
11. Aristotle (1983). *Big Ethics. Works, 4*, 295-374. – Moscow: Thought (in Russ.)
12. Aristotle (1983). *Nicomachean Ethics. Works, 4*, 53-294. – Moscow: Thought (in Russ.)
13. Luther, M. (1994). *Time of silence is gone: Selected works 1520-1526*. – Kharkov: Oco (in Russ.)

MULIARCHUK Yevhen Ivanovych,

Candidate of Philosophical Sciences,
Senior Research Fellow of
H. Skovoroda Institute of Philosophy
National Academy of Sciences of Ukraine,
e-mail: muliarchuk.yevhen@gmail.com

GOOD AND WELFARE:

ETHICAL COLLISIONS OF A PERSON'S BEING IN CALLING

Summary. Introduction. The article researches ethical problems of realization of human calling. The author determines the essence of the conflict of values in calling experience as a collision of the intentions to reach the individual good aims, welfare and existential truth from the one hand and of the ethical good and over-personal, transcendental good aims from the other hand.

The purpose of the study is to find out the ethical grounds for the solutions of value conflicts in the realization of calling by person.

Methods. The research is based on the ideas of the ethics of Aristotle, E. Levinas, Ye. Bystrytsky, A. Baumeister and V. Malakhov. The author is doing his own conceptual analysis and phenomenological study of calling.

Results. The study proves the importance of ethical evaluation and of building of hierarchy of goods of a person on the basis of ethical reasoning. There are different obligations in calling – before oneself, before the other people and before the over-personal world of ethical ideas and religious believes. Calling is a matter of being and we are responsible for our own being before those who gave it – our family, the God and before ourselves. The society does not give us being, but requires ethical behavior from us. Thus there is a double responsibility – for the purpose and fulfilment of existence and for its ethical value. The study argues that the last moral obligation exceeds the first existential. In the end the highest possible good and wellbeing coincides with ethical goodness. The author relies on Aristotle's argument that every being intends to a good purpose. Therefore the evil intention will be a contradiction in the notion of calling. The essence of the ethical problem is how to define the highest good in every individual life. In that context the study researches the difference of motives of individual inclinations and of the call of calling. The first takes the freedom of individual while the last calls for it to be realized. The call is everywhere over-personal. It is a motive to transcendence for realization of over-personal values.

The originality of the study consists in the analysis of the relations of ethical good and personal existential good and welfare in the realization of human calling. The author proves that every calling has a good purpose and vision of the highest possible good that coincides with moral good.

For the *conclusion* the study posits that only those desires and dreams of a person which subordinate to the over-personal good and service for the benefit and betterment of the world can be the factors and origins of calling.

Key words: calling, call, inclination, good, welfare, morality, justice, transcendence.

Одержано редакцією 10.04.2019
Прийнято до публікації 22.05.2019

УДК 111.1 (09)
DOI:10.31651/2076-5894-2019-1-55-61

БОРИСОВА Татьяна Викторовна,
кандидат философских наук,
доцент кафедры философии и политологии
Днепропетровской национальной
металлургической академии Украины,
e-mail: tvborisova78@gmail.com

ФИЛОСОФСКОЕ ОСМЫСЛЕНИЕ ПРОБЛЕМЫ «ЛИШНЕГО ЧЕЛОВЕКА» В КУЛЬТУРЕ

Осуществлено философско-религиозное осмысление феномена «лишний человек» в истории культуры и литературы, как ее части, что имеет полифоничное звучание и прочтение. Проанализировано понятие и явление «лишнего человека» как проблема в антропоцентрической картине мира христианской культуры мышления и в секулярном культурном пространстве. Посредством сравнительного анализа производится описание философского портрета «лишнего человека» в творческом наследии И. Тургенева. Выявляются и просматриваются метафизические, экзистенциальные и феноменологические контексты в изучении философской природы «лишнего человека». Подчеркивается, что превалирование в философии Нового времени рационалистического подхода к пониманию человека, когда в качестве доминанты его существования рассматривается разум как ведущая преобразующая сила, парадоксальным образом способствовало возникновению таких феноменов в культурной жизни общества, как «маленький человек», «лишний человек», «человек в футляре» и др. В статье производится конструирование взвешенной философско-христианской критики на предмет попыток романтизировать и социально оправдать бытие образа «лишнего человека» в культуре. Осуществляется попытка онтологической и аксиологической оценки основ мировоззрения личности, которая дифференцирует себя как «лишнего человека».

Ключевые слова: «лишний человек», одиночество, смерть, любовь, смысл жизни, Бог, культура.

Постановка проблемы. Далеко не каждому мыслящему творческому человеку дано ощущать полноту своего бытия, взглядеться в метафизику этого бытия и ориентироваться в темных складках своей собственной души. Проблема «лишнего человека» и переживание им своего «лишнего бытия» в истории культуры не является чем-то новым, хотя далеко не все культурологи с этим согласны. Эта тема довольно актуальна, поскольку о ней много говорилось и еще будет идти речь, сколько существует культура самопознания и самоосмысления. Предметом нашего исследования выступает философский слепок этого вопроса в рамках христианской картины мира, философская рефлексия христианского понимания образа «лишнего человека».

Анализ последних исследований и публикаций на эту тему в зарубежной и отечественной философской и культурологической литературе раскрывает нам целый комплекс направлений и имен исследователей. Так, следует упомянуть таких исследователей, как: Е. Степанова, В. Бондаренко, З. Яловая, Е. Никольский, О. Свахина, Т. Трофимова, В. Кривонос, Г. Курляндская, Н. Николаенко, Л. Синякова. Особый интерес представляют идеи О. Постнова и В. Бойко об особенностях философского осмысления